

УДК 271.4 (477.41)-722.5-472

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.46.5>

КАТЕХИТИЧНЕ СЛУЖІННЯ В КИЇВСЬКІЙ ЦЕРКВІ (X–XIX СТОЛІТТЯ)

Олег Каськів

<https://orcid.org/0000-0003-1304-9463>

ІЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,

кафедра богослов'я,

вул. Софрона Мудрого, 22, 76019, м. Івано-Франківськ, Україна

Катехитичне служіння є інтегральною частиною місії Христової Церкви у світі з огляду на імператив, озвучений самим Христом у Євангелії від Матая: «Тож ідіть, і навчіть всі народи, християчи їх в Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа».

У різні періоди історії християнська Церква неоднаковою мірою була включена у суспільно-державні відносини, навіть не завжди мала можливість однаково безперешкодно свідчити Євангелію, однак завжди це свідчення, у який би спосіб воно не здійснювалось, було пов'язане із навчанням християнських істин: чи це стосується підготовки до прийняття Таїнства Хрещення, чи входження у літургійно-сакраментальну діяльність Церкви, чи безпосередньо навчання – усе це так чи інакше завжди було пов'язане із важливим завданням – роз'яснити вірним Христову науку.

На сучасному етапі розвитку європейської цивілізації, коли секуляризація дедалі більше намагається обмежити Церкву у реалізації фундаментального завдання – навчати всі народи, все ж таки завдання катехизувати за умов пошуку нових форм і методів його реалізації залишається одним із магистральних як для християнської релігії загалом, так і для Київської Церкви зокрема.

Фактичними катехитами у Київській Церкві були дяки. З одного боку, вони вміли читати і писати, з іншого боку, їх богословська підготовка була в переважній більшості дуже слабкою, а приклад християнського життя часто і зовсім відсутній. Тому в цих умовах своєрідною символічною катехизацією ставало літургійне служіння, а роль катехизмів виконували ікони, іконостаси та культово-обрядова практика.

Також слід зауважити, що школи у Київській Русі не мали спеціальних приміщень. Найчастіше учні збиралися у помешканнях дяків. Крім того, практикувалося індивідуальне навчання, коли ченці ходили по домівках багатих мешканців і давали індивідуальні уроки.

Після винаходу і поширення друкарства роль катехизмів виконували «Часослов», «Псалтир», «Мінея», «Ірмологій», «Життя Святих». Завдяки розповсюдженню братського руху книгодрукування отримало значне поширення.

Проникнення християнства у Київську Русь із Візантії, з одного боку, сприяло бурхливому піднесенню культурного життя, зокрема поширенню храмового будівництва, розвитку релігійної писемності. Проте водночас, ми не можемо говорити про певну систему катехитичного служіння у Київській Церкві у період її структурного оформлення у X–XII ст

Ключові слова: Київська Церква, катехизм, катихет, катехитичне служіння, проповідь, проповідництво.

Постановка проблеми. У 2015 році відбулася надзвичайно важлива подія у житті Івано-Франківської Митрополії УГКЦ, – відбувся Патріарший Собор на тему: «Жива парафія – місце зустрічі із живим Христом». Серед резолюцій Патріаршого Собору одним із пріоритетних завдань є резолюція про катехитичне служіння в УГКЦ.

Різні аспекти катехитичного служіння в Київській Церкві досліджували ряд авторів, а саме: Біднов В. [1], Гончарук Т. [3], Пелеш Ю. [22], Каськів О. [6], [7], [8], сестра Луїза Цюпа, а також дане питання досліджувалось на єпархіальних соборах [9], [10], [11], та Патріаршому Соборі 2015 році, проте, на жаль, про катехитичне служіння в Київській Церкві (X–XIX століття) не досліджувалось конкретніше, тому дана стаття актуалізує дане дослідження.

Мета роботи. Бажаємо дослідити перші прояви катехитичного служіння в Київській Церкві.

Виклад основного матеріалу. Після прийняття християнства у 988 р. першим своєрідним прототипом катехитичного твору княжої доби можна вважати коротку апологетичну працю новгородського єпископа Луки Жидяти, що датована 1040 р. Цей твір поділений на наступні розділи: «Віра і Трійця», «Значення молитви», «Заповідь любові», «Найважливіші чесноти християнського життя», «Божі Заповіді» [12]. У києворуському світоглядно орієнтованому на Візантію Середньовіччі, як і на католицькому Заході, не було системи ні церковної, ні шкільної катехизації.

Фактичними катехитами у Київській Церкві у цей період були дяки. З одного боку, вони вміли читати і писати, з іншого боку, їх богословська підготовка була слабкою, а приклад християнського життя часто і зовсім відсутній. Тому в цих умовах своєрідною символічною катехизацією ставало літургійне служіння, а роль катехизмів виконували ікони та культово-обрядова практика.

Після винаходу і поширення друкарства роль катехизмів виконували «Часослов», «Псалтир», «Мінея», «Ірмологіон», «Життя Святих». Завдяки розповсюдженню братського руху книгодрукування отримало значне поширення [13].

Проникнення християнства у Київську Русь із Візантії, з одного боку, сприяло бурхливому піднесенню культурного життя, зокрема поширенню будівництва храмів, розвитку релігійної писемності. Проте водночас, ми не можемо говорити про певну систему катехитичного служіння у Київській Церкві у період її структурного оформлення у X–XII ст.

У цей період можемо говорити лише про певні фрагменти катехитичного служіння, які були частиною процесу загального проникнення християнської релігії у тогочасне суспільство. Передусім засновані за грецьким зразком монастирі відіграли дуже важливу роль у поширенні писемності. При цьому необхідно розуміти, що левову частку творів, написанн у монастирях, становили богослужбові твори, які містили доктринальні, а отже й катехитичні елементи.

Фактично писемність, яка розвивалася у монастирських та церковних осередках, стала головним джерелом поширення освіти. На думку більшості дослідників, у Київській Русі шкільництвом переважно опікувалася Церква. Повністю розділяємо позицію В. Біднова у тому, що Церква «...була осередком народної освіти та виховання...» [1, с. 40–42].

Загалом освіта в Київській Русі, що було притаманним для усього християнського середньовіччя, поза всяким сумнівом, містила катехитичні елементи, адже мала тотально церковний, теоцентричний за своїм змістом характер [24, с. 336]. Релігійний характер києворуської освіти виявлявся передусім у тому, що місія навчання та виховання була покладена на духовенство різних чинів, здійснюючись у переважно релігійному контексті.

Саме навчання у свою чергу велося переважно з використанням церковних книг: Апостола, Псалтиря, Часослова. Цей факт свідчить на користь наявності катехитичних елементів у такому навчанні. Загалом освітньо-виховна модель Київської Русі була заснована на християнському аксіологічному підґрунті [5, с. 127].

Необхідно також звернути увагу на той факт, що навчання у тогочасних києворуських школах велося з урахуванням статевої диференціації.

Зокрема у 1086 р. так звану «дівочу школу» при Андріївському жіночому монастирі заснувала донька київського князя Всеволода Анна (Янка), яка, сама прийнявши чернечий постриг, «... зібрала молодих дівиць та навчала їх грамоти, а також співу, вишивання та корисних для душі знань...» [25, с. 586]. Можемо лише припускати, що під корисними для душі знаннями маються на увазі відомості катехитичного характеру.

Також слід зауважити, що школи у Київській Русі не мали спеціальних приміщень. Найчастіше учні збиралися у помешканнях дяків. Крім того, практикувалося індивідуальне навчання, коли ченці ходили по домівках багатих мешканців і давали індивідуальні уроки. Якщо брати до уваги, що лише в Києві на початку XII ст. нараховувалося близько тисячі таких ченців, за підрахунками М. Грушевського, то вони могли охопити навчанням порівняно велику кількість населення [4, с. 236].

Вища освіта у Київській Русі також мала виключно релігійний характер, адже її здобували переважно представники вищого духовенства. Фундаментальне місце у системі вищої освіти займало вивчення риторики, що на наш погляд, опосередковано свідчить про розвиток парафіяльного проповідництва і, можливо, катехитики [14, с. 356].

На підставі аналізу фрагмента з передмови літописної пам'ятки «Ізборник Святослава» (1076 р.) можемо зробити висновок, що в синтезований період наші прародичі вкладали у навчання глибокий духовний зміст, а вміння читати книги трактувалося як шлях до спасіння душі: «Добро є, браття, книжне почитання, тим більше всякому християнину... Узда кермує конем і здержує його, а праведника до праведности доводять книги... Бо корабель не побудується без цвяхів, а праведник – без книжного почитання. І як полонений думає про своїх батьків, так і праведник – про книжне почитання. Краса воякові є зброя, кораблю – вітрила, а праведнику – книжне почитання» [2, с. 4–7].

Традиції шкільництва Київської Церкви зберегла та примножила УГКЦ, яка в контексті еkleзiальної iдентичности безумовно є продовжувачкою традицій Київського християнства. Важливо зазначити, що до нас також дійшла пам'ятка катехитичного служіння під назвою «Катехизм», яку дослідники датують кінцем XVII ст. [13].

Необхідно констатувати, що саме у період приєднання Галичини до Австрійської монархії у Київській Церкві, що перебувала в єдності з Апостольською Столицею, набуло системного поширення катехитичне служіння, яке інтенсивно розвивалося саме у Католицькій Церкві у цей час.

Так, наприклад, «Катехизм», автором якого став Перемишльський єпископ М. Левицький, містив наступні розділи: «Про віру», «Про надію» (у цьому розділі було 11 діалогів про молитву «Отче наш»), «Про любов» (у цьому розділі містилися катехитичні пояснення змісту десяти Божих Заповідей), «Сім Святих Таїнств», «П'ять Церковних Заповідей», «Про гріхи, чесноти, діла милосердя, дари Святого Духа, три сили душі, три євангельські ради», а також Додаток, який включав щоденні молитви і молитви на різні потреби. Своєю структурою цей Додаток нагадував молитовник. Власне у XIX ст. УГКЦ, враховуючи власну ідентичність, що формувалася на фундаменті джерел київського християнства, робила спроби формувати власну катехитичну спадщину.

Перш за все мова йде про переклади західних катехизмів – «Катехизму» П. Канізія, який здійснив у 1871 р. І. Гушалевиц, «Катехизму» Дегарба, який здійснив у 1873 р. А. Торонський (цей автор також переклав «Катехизм австрійського єпископату»). Чимало уваги розвитку катехитичного служіння було приділено під час роботи Львівського та Замойського [11, с. 15–18] [8, с. 25–28], Синодів. Із рішень попередніх синодів про катехитичне

служіння практично не знаходимо жодних рішень [6, с. 67–74], [7, с. 45–60]. Проте учасники цих церковних зібрань загалом вдовольнилися тими шкільними катехизмами, що видавалися за кошт австрійської влади і були частиною шкільної програми [13].

На початку XIX ст. митрополит М. Левицький розпочав інтенсивну просвітницьку роботу у галузі шкільництва. Так, зокрема, рішення Перемишльського Синоду від 8 травня 1818 р. сприяли оновленню катехитичного служіння у Церкві та підвищенню рівня освіченості вірян загалом [26, с. 284].

У контексті даної статті слід наголосити, що окремим рішенням Синоду передбачалося створення мережі парафіяльних шкіл з використанням у процесі катехитичного навчання лише української мови [15, с. 235].

Персонально митрополит М. Левицький заклав чимало шкіл та учительських фундацій. Він усіляко старався покращити матеріальне становище греко-католицького священства. Зокрема, разом із Перемишльським владикою Г. Яхимовичем звернувся до австрійського цісарського уряду з вимогою призначень для українського населення шкільних катехитів лише із середовища греко-католицьких священників. У 1856 році спеціальним цісарським Декретом було систематизовано гімназійні катехитири у Львові, Перемишлі, Станіславові, Тернополі, Самборі і Бережанах [3, с. 15].

Галицьке духовенство фактично було тією соціальною групою, яка сповна скористалася перевагами вищої освіти в імперії Габсбургів. Приходячи до шкіл, саме представники духовенства реалізовували катехитичне служіння, яке у той час було частиною шкільної програми [27, с. 73–89].

Власні оригінальні міркування щодо значення катехитичного служіння як невід'ємної складової системи пастирського богослов'я висловлював перший єпископ Станіславівської єпархії УГКЦ владика Ю. Пелеш. Цей греко-католицький богослов наголошує на елементі учительського служіння не як на додатковому для священника, а як на обов'язковому і необхідному, який випливає із самої природи пастирського служіння. Оскільки пастир не є сам по собі і окремо взятий, а із паствою і для пастви, то йому необхідно її навчати і тим самим бути для неї провідником та педагогом у перманентному процесі глибшого входження в життя Церкви.

Засіяне зерно катехизи веде до зростання віри і поглиблення життя у Христі. Мета катехизи – ввести людину у сопричастя з Ісусом Христом. Окрім цієї мети, катехиза також має завдання ввести людину у спільноту, створюючи атмосферу братньої любові [27, с. 22].

За поширення такої атмосфери насамперед відповідальний пастир. Адже через любов до людини, виявлену у турботі про неї та про її потреби, здійснюється церковне пастирство як сотеріологічна місія Церкви [28, с. 94].

Перш ніж катехизувати, пастирю потрібно пізнати тих людей, які будуть його слухати: рівень воцерковлення, соціальний статус, інтелектуальний рівень, оцінити загальну картину можливого сприйняття діалогу «учень – учитель», аж тоді можна вибрати із Божого Одкровення те, що слухачам буде найпотрібнішим для спасіння [22, с. 185].

Головною особою релігійної науки є Христос, розіп'ятий і воскреслий. Євангельські істини, невичерпні за глибиною, пастирю потрібно розкривати у чотирьох видах богословських проповідей: догматичній, тобто власне катехитичній, моральній, літургійній, історичній [22, с. 185].

Отже, головне завдання пастиря – своїм учительським урядом сприяти формуванню основ догматичної свідомості, підвищуючи рівень катехитичної обізнаності парохіян, який спрямовує віру у правильному річищі і є базою для вираження віри у житті кожної людини. Пастир повинен старатися оживити догматичні навчання, показавши своїм

слухачам їхні моральні обов'язки, які впливають із віри [22, с. 185]. Віра без добрих діл є мертвою, такий самий взаємозв'язок мають, на думку Ю. Пелеша, догматична (катехитична) і моральна наука.

Важливим елементом педагогічної діяльності священиків, у Східній Галичині у ХІХ ст., на який звертав увагу єпископський уряд, була опіка над тією частиною шкільної молоді, яка закінчувала своє навчання в школах, а отже розпочинала самостійне життя. Для керівництва позашкільним катехизаційним процесом молоді церковна інституція на сторінках релігійних видань рекомендувала священикам певну програму дій.

Заслуговує на увагу роздуми щодо катехитичного служіння, яку у різноманітних своїх Пастирських листах чи Посланнях проголошував до вірних митрополит А. Шептицький, богословська спадщина якого торкається чи не усіх без винятку сторін водночас церковного і суспільного життя українського народу.

З-поміж іншого у Пастирському листі «До моїх любих гуцулів», датованому 1899 р., А. Шептицький, виконуючи на той час уряд єпископа Станиславівського, звертається до своєї пастви із дуже важливим закликом підвищити рівень освіченості серед населення віддалених гірських районів єпархії, адже лише в такий спосіб, на думку владики, можна по-справжньому і у повноті наслідувати Христа. «Тільки розуміючи і дотримуючись засад нашої католицької віри, будемо спасенні», – зазначав А. Шептицький [17, с. 9–11].

В іншому своєму творі під назвою «Слово до всіх» митрополит звертається до всіх своїх потенційних читачів із проханням у практичних справах втілювати науку Ісуса Христа, що є можливим завдяки Божій благодаті, яка сходить на людину через Святі Таїнства [21, с. 19–25].

Божою наукою А. Шептицький власне називає катехитичне служіння яке він окреслює наступним чином: «Це християнська форма опіки віруючих, яка базується на євангельському вченні» [18, с. 123–127].

В одному із численних звернень до молоді та водночас до отців- катехитів владику акцентує увагу на місії катехитів, а саме надання освіти, причому такої освіти, яка давала б справжні знання, а для цього, на думку митрополита, треба просити у Бога про дар мудрості, аби мати змогу відрізнити у процесі катехизаційного навчання «...щире золото від фальшивого» [18, с. 123–127]. У цьому творі митрополит також вказує, що Божа мудрість є найвищою та найціннішою властивістю людського розуму [18, с. 123–128]. Катехит також повинен дякувати Богові за дар належності до святої апостольської Вселенської Церкви, цінним скарбом якої є катехитичне навчання.

А. Шептицький у своїй творчості порівнює уряд катехита з урядом проповідника, стверджуючи, що катехиту легше залишатися добрим послідовником Христа, адже він постійно засіває в душах вірних «зерна Христової науки» [18, с. 123–128].

Саме тому, як слушно зазначає А. Шептицький, усе християнське життя може бути плідним і корисним для народу, якщо саме в дитячому віці людина пройшла необхідний курс катехизації. Такий курс катехити зобов'язані популяризувати усіма можливими способами, у жодному випадку не застосовуючи примусу [21, с. 170–172].

Продовжуючи свої роздуми про катехитичне служіння, владику А. Шептицький дуже слушно, акцентує на тому, що першими катехитами для кожної людини є її батьки. Якщо вони живуть християнським життям, тоді спроможні за допомогою власного прикладу передати нащадкам істини християнської віри. При цьому дуже важливо, як вказує митрополит, щоб батьки могли впливати на розробку тих освітніх програм, за якими їх діти навчаються у школах.

Важливою також митрополит називає присутність священника у школах і його можливість впливати на формування шкільної виховної системи [20, с. 179]. У цьому ж творі владику викриває пасивність парафіяльного духовенства, констатує, що «... молодь не досить кормлена хлібом святої Божої науки...» [20, с. 180]. Способом заповнити цю прогалину український Мойсей називає вивчення катехизму: «Катехизм є золотою книгою, бо містить у собі найсвятішу Божу науку. Вона є такою цінною, що християни повинні цінувати її більше, ніж золото. В іншому випадку ми не наче сліпі, бо не бачимо усього, що приготував для нас Господь, не маємо змоги належно подбати про своє спасіння, що являється ключовим у закладеній Богом меті життя людини» [20, с. 179–181].

Митрополит А. Шептицький також підтримував ініціативу створення в УГКЦ окремої церковної інституції, члени якої займалися б випрацюванням ефективної стратегії катехитичного служіння. Для того, щоб така інституція почала існувати А. Шептицький наголошує на важливості молитися у цьому намірі: «Молитва є дуже великим скарбом та водночас обов'язком і способом випросити для себе все необхідне» [20, с. 181]. Крім молитви, адресуючи своє послання до підлітків, митрополит наголошує на важливості тривалого виховання, здатного сприяти суспільній консолідації.

Говорячи про християнське виховання, ми повинні глибоко розуміти те, що духовно-педагогічний аспект відіграє важливу роль у формації християнського населення. Митрополит Андрей, цитуючи Григорія Богослова, переконливо стверджував, що виховання є «мистецтвом мистецтв» [19, с. 275].

Адже суть християнського виховання полягає в тому, щоб полюбити Бога. А вже у багатогранному значенні поняття «полюбити» міститься і пізнати, і з Ним і для Нього жити, і, врешті, Його досягнути [23, с. 126].

Таким чином, підсумовуючи варто особливо наголосити на тому, що елементи катехизаційного служіння завжди були фундаментальною основою українського християнства протягом усього періоду його історичного та еклезіального становлення. Однак, з моменту прийняття Хрещення у 988 р. і аж до початку XIX ст. катехизаційне служіння здійснювалось переважно шляхом різноступеневого залучення вірних у літургійно-обрядове та сакраментальне життя Київської Церкви, і тому часто мало лише фрагментарний характер.

З XIX ст. натомість завдяки скрупульозній роботі представників греко-католицького духовенства, митрополитів М. Левицького та А. Шептицького, а також єпископа Ю. Пелеша щодо вироблення загальноцерковної стратегії катехизаційного служіння та імплементації катехитичної складової в освітній процес вивчення катехитичних істин, поступово почало набувати системного характеру. Саме з цього часу можемо говорити про початок формування власне катехитичної спадщини Київської Церкви.

Список використаної літератури

1. Біднов В. Школа й освіта на Україні. Українська культура: лекції / за ред. Дмитра Антоновича; упоряд. Р. Міщук. Київ : Либідь, 1993. 72 с.
2. Висоцький С. О. Київська писемна школа в XI–XII ст. *Мовознавство*. 1993. № 4. 7 с.
3. Гончарук Т. Галицькі митрополити. Тернопіль: Горлиця, 2002. 112 с.
4. Грушевський М. С. Історія України-Руси : в 11 т., 12 кн. Київ : Наук. думка, 1993. Т. 3 : До року 1340. 592 с.
5. Зінкевич Т. С. Християнська релігія і Церква як чинник державотворення в Київській Русі. *Дис. ... канд. іст. Наук*. Луцьк, 2019. 142 с.

6. Каськів О.В. Перший помісний синод з'єдиненої Церкви, Alma Mater, Українська Папська Колегія в Римі, Рим 1997, с. 67–74.
7. Каськів О.В. Собори Київської Церкви 1050–1590 рр. як один із елементів правотворення, Науковий вісник «Добрий Пастир», № 10-11, Івано-Франківськ 2017, с. 45–60.
8. Kaskiv O.V. Church of Kyiv sobors – the source of the particular law of the UGCC, Scientific Journal «Virtus», Issue # 37, October, 2019, p. 25–28.
9. Kaskiv O.V. Councils of the Kiev Church (1051–1274) – A source of particular law of the UGCC, Scientific Journal «Virtus», Issue # 41, February, 2020, p. 21–23.
10. Kaskiv O.V. The Kobryn synod of 1626 – the source of the particular law of the UGCC, Scientific Journal «Virtus», Issue # 42, March, 2020, p. 17–19.
11. Kaskiv O.V. The synod of Zamosc 1720 – a source of the particular law of the UGCC, Scientific Journal «Virtus», Issue # 50, January, 2021, p. 15–18.
12. Лука Жидята. Поучення православної віри. URL: ЛУКА ЖИДЯТА (ukrlit.net) (дата звернення 09.05.2022).
13. Історія катехитичного служіння у Київській Церкві. (Катехитична Комісія УГКЦ. URL: <https://ct.ugcc.ua/catechism/catechism-books/pro-katehyzm/28683>) (дата звернення 09.05.2022).
14. Історія української культури / за заг. ред. І. П. Крип'якевича. Київ : Либідь, 1994. С. 356.
15. Мудрий С. Нарис історії Церкви в Україні. Рим – Львів: видавництво оо. Василіан. 404 с.
16. Митрополит Андрей Шептицький. *Визнання вселенської віри*. Пастирські послання у двох томах. Том II. Львів: Свічадо, 2007. 178 с.
17. Митрополит Андрей Шептицький. *До моїх любих гуцулів*. Пастирські послання у двох томах. Том I. Львів: Свічадо, 2007. 22 с.
18. Митрополит Андрей Шептицький. *До Отців Катехитів*. Пастирські послання у двох томах. Том II. Львів: Свічадо, 2007. 132 с.
19. Митрополит Андрей Шептицький. *Про виховання*. Пастирські послання. Т. III. Львів, 2009. 515 с.
20. Митрополит Андрей Шептицький. *Про знання катехизму*. Пастирські послання у двох томах. Том II. Львів: Свічадо, 2007. 187 с.
21. Митрополит А. Шептицький. *Слово до всіх*. Пастирські послання у двох томах. Том I. Львів: Свічадо, 2007. 28 с.
22. Пелеш Ю. Дидактика. Годететика. Біографічні матеріали. Додатки / Кир Ю. Пелеш; упоряд. А. Черемський. Харків: Видавець Олександр Савчук, 2019. 259с.
23. Погляд на теперішню науку катехизму/ заред. о. д-ра Івана Музички. Торонто, 1983. 483 с.
24. Сірополко С. Історія освіти в Україні / підгот. Ю. Вільчинський. 2-ге вид. Львів : Афіша, 2001. 664 с.
25. Тисяча років української суспільно-політичної думки : у 9 т. Київ : Дніпро, 2001. Т. 1. X–XV ст./ передм. О. Сліпушко, В. Яременко ; упоряд. прим. О. Сліпушко. 632 с.
26. Федорів Ю. Історія Церкви в Україні. Люблін, 1991. 362 с.
27. Химка І. Греко-Католицька Церква і національне відродження у Галичині 1772–1918 . *Ковчег. Збірник статей з церковної історії*. Число 1. Львів, 1993. 107 с.
28. Ярмусь С. Сучасне душпастирство. Київ – Вінніпег, 1994. 148 с.

CATECHETIC SERVICE IN KYIV CHURCH (X–XIX centuries)**Oleg Kaskiv**<https://orcid.org/0000-0003-1304-9463>*Ivano-Frankivsk Academy of Ivan Zolotoustyj,**Department of Theology studies,**Sofron Mudryy str., 22, 76019, Ivano-Frankivs'k, Ukraine*

Catechetical ministry is an integral part of the mission of Christ's Church in the world, given the imperative proclaimed by Christ himself in the Gospel of Matthew: "Therefore go and teach all nations, baptizing them in the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Spirit." In different periods of history, the Christian Church was included in social and state relations to varying degrees. The Church did not even always had the opportunity to witness the Gospel in the same unhindered way, but this witness, no matter how it was carried out, was always connected with the teaching of Christian truths: whether it concerns the preparation for receiving the Sacrament of Baptism, or entering into the liturgical-sacramental activity of the Church, or directly teaching – all of this. In one way or another, it has always been connected with the important task of explaining Christ's teaching to the faithful. At the current stage of the development of European civilization, when secularization is increasingly trying to limit the Church in the implementation of its fundamental task – to teach all nations. Nevertheless, the task of catechizing under the conditions of finding new forms and methods of its implementation remains one of the main ones for the Christian religion in general and for the Kyiv Church in particular. The actual catechists in the Kyiv Church were the cantors. On the one hand, they knew how to read and write, on the other hand, their theological training was mostly very weak, and often, the example of Christian life was completely absent. Therefore, in these conditions, the liturgical service became a kind of symbolic catechization, and the role of catechisms was performed by icons, iconostases, and cultic ritual practices. It should also be noted that schools in Kyivan Rus did not have any special premises. Most often, students gathered in the homes of the cantors. In addition, individual teaching was practiced, when monks were going to the homes of wealthy residents and were giving individual lessons. After the invention and spread of printing, the role of catechisms was performed by "Chasoslov", "Psaltyr", "Mineya", "Irmolohion", and "Zhytya Svyatykh". Thanks to the spread of the fraternal movement, book printing was widely spread. The penetration of Christianity into Kyivan Rus from Byzantium has contributed to the rapid rise of cultural life, in particular, the spread of temple construction and the development of religious writing. However, at the same time, we cannot talk about a certain system of catechetical service in the Kyiv Church during its structural design in X–XII centuries.

Key words: Kyiv Church, catechism, catechist, catechetical service, sermon, and preaching.